

Министерство
на образованието и науката

АЗ·БУКИ

Национално издателство
за образование и наука

**БЪЛГАРСКИ ЕЗИК
И ЛИТЕРАТУРА**

Българско научно-методическо списание
• година XXI, 2012 • киевск 1

ИСТОРИЯ

Българско научно-методическо списание
• година XXI, 2012 • киевск 1

**МАТЕМАТИКА
И ИНФОРМАТИКА**

Българско научно-методическо списание
• година XXI, 2012 • киевск 1

**ПРЕДУЧИЛИЩНО
НАЧАЛНО ОБРАЗОВАНИЕ
Педагогика**

Българско научно-методическо списание
• година XXI, 2012 • киевск 1

**ХИМИЯ
ПРИРОДНИТЕ НАУКИ
В ОБРАЗОВАНИЕТО**
астрономия
биология
география
физика

**ПРОФЕСИОНАЛНО
ОБРАЗОВАНИЕ**

Българско научно-методическо списание
• година XXI, 2012 • киевск 1

**СТРАТЕГИИ
НА ОБРАЗОВАТЕЛНАТА
И НАУЧНАТА ПОЛИТИКА**

Научно-методическо списание
• година XX, 2012 • киевск 1

Философия

Българско научно-методическо списание
• година XXI, 2012 • киевск 1

**Чуждоезиково
обучение**

Научно-методическо списание
• година XXXV, 2012 • киевск 1

Избрано

от текстовете, публикувани в списанията
на Национално издателство

АЗ·БУКИ

www.azbuki.bg

12 22 – 28 март 2018 г.

Осмислянето на знания в уроците по физика

Откъс от „Компютърните образователни технологии в уроците по физика за решаване на задачи“

Гергана Калпачка

Югозападен университет „Неофит Рилски“ –
Благоевград

Въведение

За обучението по физика е важно учениците не само да усвоят определен обем от знания, но и да изградят умения и навици за прилагане на знанията на практика, за анализ и решаване на различни казуси и проблеми. Решаването на задачи по физика е едно от средствата за постигане на положителни резултати в това отношение.

В методическата литература по физика се отделя голямо внимание на решаването на различни видове задачи – количествени, графични, качествени и експериментални, тъй като чрез тях се развиват мисленето на учениците, техните творчески възможности, въображение и съобразителност, формират се умения и навици за самостоятелна работа и др. Решаването на задачи е дейност, свързана с разбирането на учебното съдържание по физика. При решаването на задачи теоретичните знания се конкретизират, задълбочават, разширяват и усвояват по-трайно.

В уроците по физика за решаване на задачи учениците се запознават с конкретни алгоритми и подходи за решаване на физични задачи. С групи гуми, те овладяват определени методи (аналитико-синтетичен, математичен, графичен, експериментален и др.) за решаване на различни видове задачи, разбират същността им и затвърдяват усвоеното учебно съдържание чрез упражнения, чрез решаване на конкретни задачи.

От 2017/2018 и 2018/2019 учебна година обучението по физика в средното училище ще се извършва по нови учебни планове и програми.

В новите учебни програми по физика IX клас е записано: „В уроците за решаване на задачи основната цел е осмисляне на знанията и формиране на умения за тяхното прилагане в познати или нови ситуации. Основното

Заглавието е на редакцията

www.science.azbuki.bg

Главен редактор

Проф. д.х.н. Борислав Тошев
E-mail: toshev@chem.uni-sofia.bg

Редактор

Георги Дянков
0887 81 27 67
Тел.: 02/425 04 70
02/425 04 71

E-mail: science@azbuki.bg

Съдържание на сп. „Химия. Природните науки в образованието“, кн. 6/2017:

LETTERS TO THE EDITOR

The Teaching Method Named
“Starter – Experiment – Approach”
/ N. Sylva, G. Hodolli (Kosovo)

EDUCATION: THEORY AND PRACTICE

Empowering Students’
Chemistry Learning: the
Integration of Ethnochemistry in
Culturally Responsive Teaching / Y.
Rahmawati, A. Ridwan (Indonesia)

NEW APPROACHES

„Български имена в Слънчевата система“ – обучение по астрономия с прилагане на иновационни методи, емоционално въздействие и ангажираност / В. Радева, Д. Кюркчиева

TEACHING EFFICIENCY

Развиване на природонаучна грамотност чрез въвеждане модел на активно обучение и учене чрез сътрудничество / *М. Бозова*

PROBLEMS

Компютърните образователни технологии в уроците по физика за решаване на задачи / *Г. Калпачка*

Balancing of Oxidation – Reduction (Redox) Reactions with Higher Boranes Participation: Oxidation Number Method or Material Balance Method / *I. Dukov (Bulgaria)*

PERSONALITIES IN SCIENCE

Академик Алексей Шелудко (1920 – 1995) / *Д. Платиқанов*

SCIENCE AND SOCIETY

Geocological Analysis of Industrial Cities: on the Example of Aktobe Agglomeration / *Z. Berdenov, E. Mendibaev, T. Salihov, K. Akhmedenov, G. Ataeva (Kazakhstan)*

Technogenesis of Geocological Systems of Northern Kazakhstan: Progress, Development and Evolution / *K. Dzhanaleyeva, Z. Berdenov, A. Zhanguzhina, G. Mazhitova, T. Bazarbayeva (Kazakhstan), E. Atasoy (Turkey)*

Antioxidant Activity, Phenols, Flavonoids, Flavonols and Anthocyanins Content of *Tussilago forfara* (L.) Growing Wild in Kosovo / *F. Faiku, A. Haziri, B. Faiku (Kosovo)*

NEWS

Проф. д.х.н. Димо Платиқанов (1936 – 2017) / *Б. В. Тошев*

PAST TIMES

Списание „Просвѣта“ (1938) / *Б. В. Тошев*

ANNUAL CONTENTS

средство са разнообразни по своя характер и дидактически функции физични задачи, чрез които се осъзнават физичните величини и закономерности, обогатява се житейският опит и се развива логическото мислене на учениците“ (Учебна програма по физика и астрономия за IX клас – общообразователна подготовка 36 часа; 90 часа, 2017).

Целите на обучението по физика в IX клас могат да бъдат постигнати с помощта на различни форми, методи и средства на обучение. Усвояването на знания, формирането на умения и отношения е толкова по-ефективно, колкото по-добре и по-разнообразно е организирана учебната дейност на учениците. Тази дейност води до постигане на нови познания и до усъвършенстване на придобитите преди това компетентности.

Дейността на държавните институции у нас, свързани с образованието, е насочена към интегриране на информационните и комуникационните технологии в обучението по отделните учебни предмети. Пример за това са разработените и реализирани Национална стратегия за въвеждане на информационни и комуникационни технологии в българските училища (2005 – 2007) и национална програма „Информационни и комуникационни технологии в училище“ (2008 – 2015). В настоящия момент се работи по национална програма „Информационни и комуникационни технологии в системата на предучилищното и училищното образование“ (2016 – 2017).

Възможностите на съвременните компютри и компютърни технологии откриват разнообразни перспективи за системното им използване в различните уроци по физика (за нови знания, за решаване на задачи, за обобщение, за лабораторни упражнения, за проверка и оценка на учебните постижения) и в извънкласната самостоятелна дейност на учениците (Kalpachka, 2006; 2010; 2012; Kalpachka et al., 2004a; Shtrakov et al., 2005).

В уроците по физика за решаване на задачи компютърни образователни технологии могат да се използват за решаване на количествени, графични, качествени и експериментални задачи.

Решаването на задачи по физика с използване на компютърни образователни технологии може да се осъществи чрез различни дидактически софтуерни продукти: мултимедийни програми; компютърни програми за решаване на задачи (например разработени чрез MS Excel); групи.

В уроците по физика за решаване на задачи мултимедийни програми могат да се използват за изобразяване в динамика на физичните явления от условията на задачите, за визуализиране чрез графики или диаграми на физични зависимости и процеси, за представяне чрез таблици на конкретни стойности на физични величини и др. При използване на мултимедийни програми за решаване на задачи условията им трябва да се формулират в съответствие с функционалните възможности на мултимедийните програми.

Като компютърни програми за решаване на задачи по физика чрез използване на електронните таблици MS Excel се определят разработените за целите на педагогическия експеримент авторски интерактивни програми с оглед формиране на умения и навици за: (а) прилагане на усвоените знания в познати и в нови условия чрез решаване на различни видове задачи; (б) правилно записване на дадените и търсените физични величини (буквено означение, числена стойност, измерителна единица) и на решението на задачата; (в) превръщане на измерителните единици на дадените и търсените физични величини в единици от SI; (г) „разчитане“ на графики и групи (Kalpachka et al., 2004b).

В основата на настоящата статия е проведеният педагогически експеримент, в който е приложена разработената от автора методическа концепция за комплексно и целенасочено използване на компютърни образователни технологии в обучението по физика в средното училище (Kalrachka, 2006).

Методическата реализация на възможностите за използване на компютърни образователни технологии в уроците по физика за решаване на задачи е представена в статията чрез методическа разработка на урока „Хармонично трептене (решаване на задачи)“ от раздела „Механични трептения и вълни“ IX клас.

Методическа разработка на урок по физика за решаване на задачи с използване на компютърни образователни технологии – „Хармонично трептене (решаване на задачи)“

Целите на урока са: (а) разширяване и приложение на знанията за хармонично трептене на пружинно и на математично махало – отклонение от равновесното положение, въртяща сила, коефициент на еластичност на пружина, дължина на математично махало, амплитуда, период и честота на трептене на пружинно и на математично махало, закон на Хук, потенциална, кинетична и пълна механична енергия на пружинно и на математично махало, скорост на хармонично трептене и др.; (б) развитие на умения и навици за: прилагане на усвоени понятия и закономерности в познати и нови условия при решаване на различни видове задачи; прилагане на изучени алгоритми и подходи за решаване на задачи; самостоятелна учебна работа; анализиране на информация за физични обекти, явления и процеси, представена в писмен текст, таблица или графика; означаване на изучени физични обекти и величини със съответни символи (период на трептене T , честота на трептене ν , амплитуда на трептене A , пълна механична енергия E и др.); получаване на решението на количествени задачи в общ вид и проверка на верността му чрез заместване на физичните величини с техните измерителни единици от SI и изчисляване на стойности на физични величини; използване на измерителните единици на физични величини и техните кратни; преценяване на правдоподобността и реалността на отговора; развитие на оперативна и логическа мислене – анализ на физични явления и процеси в съответствие с конкретните ситуации, описани в условията на задачите, сравнение, абстрахиране, обобщение и т.н.; развитие на съобразителността, творческите възможности и въображението на учениците; създаване на познавателен интерес – учениците опознават възможностите за използване на компютрите при решаването на конкретни задачи по физика; формиране на нагласа за контрол и самоконтрол в процеса на решаване на задачи.

Задачите на урока са: да се решат различни видове задачи по физика; да се приложи енергетичният подход за обяснение на физични явления и процеси и за решаване на задачи; да се осъществят проверка и оценка на постиженията на учениците в хода на решаването на задачи.

Методите на обучение са: словесни – беседа, обяснение, разказ, дискусия и др.; нагледни – компютърни експерименти, демонстрации на чертежи, графики, таблици с данни, формули, изображения и др., наблюдение; практически – самостоятелна работа, решаване на задачи и др.

Учебно-технически средства са: технически средства – компютър, мултимедийен проектор и др.; дидактически материали – мултимедийни програми, компютърни програми за решаване на задачи, електронни нагледни материали със справочен характер, компютърна презентация на урока и др.

Планът на урока е:

1. Основни понятия и закономерности:

а) период и честота:

$$T = \frac{1}{\nu}, \quad \nu = \frac{1}{T}, \quad T = \frac{t}{N}, \quad \nu = \frac{N}{t};$$

– период и честота на трептене на пружинно махало:

$$T = 2\pi\sqrt{\frac{m}{k}}, \quad \nu = \frac{1}{2\pi}\sqrt{\frac{k}{m}};$$

– период и честота на трептене на математично махало:

$$T = 2\pi\sqrt{\frac{l}{g}}, \quad \nu = \frac{1}{2\pi}\sqrt{\frac{g}{l}};$$

б) закон на Хук: $F_E = k|x|$;

в) енергия на хармонично трептене:
– потенциална енергия на пружинно махало
(на деформирана пружина):

$$E_p = \frac{kx^2}{2};$$

– потенциална енергия на математично махало:

$$E_p = mgh;$$

– кинетична енергия:

$$E_k = \frac{mv^2}{2};$$

– пълна механична енергия на пружинно махало:

$$E = E_k + E_p = \frac{mv^2}{2} + \frac{kx^2}{2};$$

– пълна механична енергия на математично махало:

$$E = E_k + E_p = \frac{mv^2}{2} + mgh;$$

г) закон за запазване на пълната механична енергия:

$$E = E_k + E_p = \text{const.}$$

2. Решаване на задачи.

Методически бележки

Уроци по физика за решаване на задачи се провеждат след изучаване на определено учебно съдържание (обикновено след няколко урока за нови знания). Учебното съдържание на урока „Хармонично трептене (решаване на задачи)“ позволява включване на разнообразни по начина на решаване и по трудност физични задачи.

За да се състави оптимална система от разнообразни задачи с различна степен на трудност, съответстваща на целите на обучението по физика в средното училище, е анализирано основното учебно съдържание на темата „Хармонично трептене“ (физични понятия, величини, закони, закономерности и измерителни единици). Задачите от системата са погребрани и комбинирани по такъв начин, че тя включва елементарни и по-сложни количествени, качествени, графични и експериментални задачи.

Преди да се премине към решаване на конкретни задачи, се актуализират основни понятия, закони и закономерности и се записва планът на урока. Припомнянето на физични понятия, величини, закономерности и измерителни единици прогължава и в хода на урока.

Решаването на различни видове задачи по физика преминава през следните основни етапи: запознаване с условието на задачата; анализ на условието (подробно и многостранно разглеждане на физичните явления и процеси, описани в него); съкратен запис на даденото и търсеното в условието и ако е необходимо, се прави чертеж, рисунка, схема и др., отразяващи същността на задачата; решение на задачата (намиране на общите теоретични положения за решаване на задачата); анализ и оценка на отговора на задачата от гледна точка на неговия физичен смисъл, реалност, съответствие на условието, на избрания начин за решаване и др. В процеса на решаване на задачи отделните етапи се реализират и конкретизират в зависимост от вида на задачата.

Решаване на количествени задачи

Задача 1

Определете периода и честотата на трептене на тяло, извършващо 36 трептения за 3 минути.

Компютърната разработка на заг. 1 чрез използване на електронните таблици MS Excel е представена в таблици 1а и 1б.

След като се изобрази условието на задачата на проекционната стена, на учениците се предоставя кратко време за неговото изучаване и осмисляне.

Таблица 1

Дадено:			Търси се:	
$N = 36$		Вярно въведено буквено означение, стойност и измерителна единица	T	Вярно въведено буквено означение
$t = 3$	min	Невярно въведено буквено означение, стойност или измерителна единица	ν	Вярно въведено буквено означение
Решение:				
Формула за определяне на първата търсена величина:			$T = \frac{t}{N}$	
$T = 0,08$	s	Невярно въведено буквено означение, стойност или измерителна единица		
Формула за определяне на втората търсена величина:			$\nu = \frac{N}{t}, \quad \nu = \frac{1}{T}$	
$\nu = 12$	Hz	Невярно въведено буквено означение, стойност или измерителна единица		
Задачата не е решена вярно				

Таблица 1б

Дадено:			Търси се:	
$N = 36$		Вярно въведено буквено означение, стойност и измерителна единица	T	Вярно въведено буквено означение
$t = 180$	s	Вярно въведено буквено означение, стойност и измерителна единица	ν	Вярно въведено буквено означение
Решение:				
Формула за определяне на първата търсена величина:			$T = \frac{t}{N}$	
$T = 5$	s	Вярно въведено буквено означение, стойност и измерителна единица		
Формула за определяне на втората търсена величина:			$\nu = \frac{N}{t}, \quad \nu = \frac{1}{T}$	
$\nu = 0,2$	Hz	Вярно въведено буквено означение, стойност и измерителна единица		
Задачата е решена вярно				

Пълния текст четете в сп. „Химия. Природните науки в образованието“, кн. 6, 2017 г.

**ЦИВИЛИЗАЦИОННИ
ГРАНИЦИ**

Постсоциализмът като виенско колело (Политико-геронтоложко есе) / *Маргарита Карамикова*

За дългия път на етнологията до училището / *Виолета Коцева*

**НАЦИОНАЛНИ
ИДЕНТИЧНОСТИ**

Житейски разкази, гранична реалност и политическа конюнктура / *Мира Маркова*

Отново за българското традиционно облекло / *Мирела Дечева*

РЕГИОНАЛНИ ПРОУЧВАНИЯ

Да живееш в три държави: промени в земеделието и всекидневното на селяни от Северозападна България / *Илия Илиев*

Рефлексивна картина за социално включване на уязвими етнически общности и групи у нас (върху примера на образователните институции в община Стралджа) / *Ирина Колева*

ЮБИЛЕЙ

Доц. д.н.к. Веселин Тепавичаров на 60 години. Поздравителен адрес / *Мира Маркова*

ГОДИШНО СЪДЪРЖАНИЕ

на етнологията на научни основи е обоснована от проф. Ив. Шишманов в уводната му статия „Значението и задачите на нашата етнография“ в т. I на „Сборник за народно творчество, наука и литература“, впоследствие „Сборник за народни умотворения, наука и книжнина“ (Todorov, 1980). Днес тематичният обхват на етнологията наука все повече се разраства, надскачайки етническото, надхвърляйки националните рамки, както и разширявайки хронологичния обхват на изследванията, прекривайки отвъд традицията в периодите на модерното и постмодерното време. Едва ли има учен, който да отрече еволюцията на понятието и науката. Извън изследванията по история и теория на етнологията това много лесно може да бъде проследено на страниците на специализираното списание на ИЕФЕМ – БАН, „Българска етнология“. Това се отразява и в разширяването и обогатяването на обхвата на университетските четения в специалностите „Етнология“ в различните висши учебни заведения, в които дисциплината е застъпена. Тук ще обърна внимание само на някои от тях, за да проследим процеса на превръщане на етнологията от наука с национално значение, залагаща на етничността, в наука с наднационална тежест, която успешно се wpisва в процесите на глобализация и културен плурализъм. От множеството курсове, преподавани в програма „Етнология“ на СУ „Св. Климент Охридски“, ще изброя само няколко, които илюстрират казаното по-горе: „Етнология на етническите групи“, „Етнология на етноконфесионалните общности“, „Потестарно-политическа етнология“, „Увод в европейската етнология“, „Извъневропейска етнология“, „Етнопсихология“, „Медицинска антропология“ и др. Самата магистърска програма към катедра „Етнология“ носи заглавието „Етнология и културна антропология“, което показва все по-голямото сходство в обхвата и фокуса на етнологията и антропологията. Не е случайно, че наименованията на двете науки все по-често се използват като взаимозаменяеми. Сходни процеси на промяна на обхвата и четенията се наблюдават и във ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“ – „Увод в извъневропейската етнология“, „Религии и етноконфесионални общности“, „Национален идентитет и глобализация в Европа ХХ – ХХІ в.“ и др. В ПУ „Паусий Хилендарски“ се четат дисциплини като „Антропология на религиите“, „Визуална антропология“, „Културно многообразие и общности“ и др. Целта ми не е да изброявам новите и различни от обхвата на традиционната етнология курсове. Видно е обаче, че освен собствената култура, представена с акценти като традиционна народна култура, традиционни институции, храна и хранене, облекло, жилище, селище, митология и др., новите програми включват изучаването на различието, изучаването на съвременните процеси, миграционните движения и взаимовлиянията на културите. Дори самият преглед на програмите вече ни кара да мислим за културата в динамичен план, а не да я осмисляме като затворена категория, в която да търсим „изконно българското“.

Не така стои въпросът с останалите степени на образователния процес. Редица са проблемните пунктове, които налагат wpisването на етнологията като отделен предмет в учебната програма. Пре-

да се спрем на тях, ми се иска да обърна внимание на социалните, демографските и културните факти, които мотивират усилията на етнологите и педагози за преодоляването на този недостатък.

Крахът на тоталитарните режими на ХХ в. промени не само световната карта, но и съществено и трайно динамиката на културните процеси. Свободното движение на хора и групи постави Европа, а и света, пред променени условия, в които необходимостта от съжителство с представители на други, различни от собствената култура, групи се превръща в реално ежедневие. Комфортната ограниченост да бъдеш културно уникален в собствената си държава, беше нарушено от необходимостта да познаваш и разбираш „другия“, новия, дошлия наскоро, неговорещ езика ти и често спазващ странни за твоя вкус привички. Отпадането на ограниченията в придвижването постави на изпитание отношението към другостта и различието. Съвременници сме на процес, описван от Цв. Тодоров много точно с думите „страхът от варварите“ (Тодоров, 2009). Авторът обобщава понятието „варварин“, противопоставяйки го на „цивилизован“, като „емблема за радикална другост, за безчовечност“. По-нагоду в текста подчертава, че с категориите „варварски“ и „цивилизовани“ могат да се характеризират не народи или индивиди, а конкретни техни действия (Тодоров, 2009:44). Съвременната идея за мултикултурализъм в световен план, макар и малко дискредитирана, залага именно на факта, че плурализмът на културите не накърнява единството на човечеството (Тодоров, 2009:85), точно обратното – добавя нови цветове в културната палитра. Други автори обръщат внимание на факта, че процесите на глобализация превръщат динамиката на културата в действие с много актьори – възможностите за пътуване, облекченият режим за гранично преминаване, съвременните комуникации и др. поставят човека пред изпитанието да общува ежедневно с различни и все нови култури (Zlatanova, 2015: 18). Това отнема възможността да се опознаят различията, и създава усещане за несигурност. Може би затова и днес, сякаш повече отвсякога, сме свидетели на агресивна реакция срещу смесването на културите. Съвременната комуникация по темата етнос, етничност, междуетнически отношения и интеркултурна комуникация в общественото пространство залага много на „езика на омразата“ и върви по линията на историческото разделение „ние – те“ (Dimitrova, 2016: 23).

Всичко казано по-горе обогатява научноизследователското поле на етнологите, частливи да са съвременници на тези събития. Но те също така са принудени и да напуснат зоната си на академичен изследователски комфорт и да се сблъскат с реалната необходимост от навлизане и в другите степенни на образователния процес. От тях се изисква да поемат адекватно функциите си не само на изследователи, но и в известен смисъл на моделиращи съвременното общество. Още по-голямо основание за това дават редица наблюдения, които показват нарастващи вълни на национализъм в България. Тази тенденция може да бъде открита и в европейски мащаб, като се проследи процесът на печелене на все повече привърженици от страна на националистическите партии във Франция, Германия, Австрия и др. Процесът на Брекзит в известен смисъл също търси популистка аргументация в уникалността на собствената култура и заплахата от обезличаване. И ако в средата на ХХ в. въпроси като „Какво точно е британско или френско?“ (Elias, 1999: 68) нямаха смисъл, днес все повече хора се обръщат към онези съзнателно подобрени исторически факти от колективната памет, които оформят идеята за собствена културно-историческа идентичност. Не ми се иска да навлизам в детайли на тези процеси, защото обемът на изложението не го позволява. Маркирането им е важно с оглед на тенденцията, а не на фактологията.

Споменахме, че подобни наблюдения могат да бъдат направени и за България. Досъщатъчно е да се проследят различни форуми и групи във виртуалното пространство⁴⁾, които имат за цел да дискутират теми като етногенезис на българите, историческо минало, учебниците по история, междуетнически отношения и др. В този процес трябва да се отбележи и ревитализирането на киното и литературата, основани на възрожденски и митологични сюжети (някои със съмнителна стойност), като ще спомена само нашумелите напоследък филми „Воевода“ и „Дякон Левски“, както и романа с безпощевни претенции за научна достоверност на Розмари де Мео „Стопанката на Господ“. Наблюдаваме и нарастваща популярност на ансамблите за народни песни и танци, като в момента те са едни от най-предпочитаните сред младежите. Модерните танцови шоу спектакли, основани на етноложки сюжети, също събират множество почитатели – работата на изявени имена в спорта, като Нешка Робева и Лили Игнатова по спектаклите им „Еньовден“, „Два свята“, „Орфей и Евридика“ и др., е показателна в тази посока. Лесно може да се открие обстоятелството, че има търсене и публика за подобен род „подрбрана етничност“. Националистическите настроения обаче често се явяват препъникамък в дебатите за въвеждането на етнологията като част от училищното образование, но не като предмет за собствената култура, а за културите изобщо. Тази тенденция може

да бъде проследена в инициативите за оформяне на предмет, базиран на етнологията, в началната, основната и средната степен на образованието.

По отношение на опита да бъде включена етнологията в учебните програми, е редно да се отбележат няколко инициативи, дело на различни организации, институции и изследователи. Първопроходци в тази област са някои краеведски дружества и неделни училища, които правят опит за образование на деца в извънкласна форма на обучение на теренна етнографска работа. В резултат има издадено учебно помагало с резултати от тези проучвания със заглавие „Православие и краезнание“ (2004). В него опитът на учениците да опознаят културата, е поставен в контекста на религиозното образование, като пряко се обвързват източното православие и българската култура. В него напълно отсъстват данни за културата на другите етноконфесионални общности, представени на територията на Република България.

През 2016 г. Асоциация за развитие на изкуствата и занаятите А.Р.И.З организира кръгла маса на тема „Народна култура и образование“. На нея хореографът на ансамбъл „Чинари“ настойчиво защитава тезата, че е наложително в учебната програма да се отвори място за предмет „Български фолклорни празници“. На противоположната позиция бе мнението на изследователите, които защитаваха тезата, че предметът трябва да е представен в по-широк контекст и в него да бъдат включени всички етноконфесионални общности, живеещи на територията на Република България. Аргументът, че чрез изключването на определени групи от населението от учебното съдържание в значителна степен се изземва националната характеристика на българското образование, не се оказа достатъчен за постигане на консенсус.

От посочените примери се вижда, че обществената нагласа за това как трябва да изглежда представянето на културата в учебното съдържание, за болшинството е ясна и еднозначна – тя трябва да представя *нашата*, етнически българската култура. Тук навлизаме в казуса за *чистотата* на културите и отново – доколко можем да говорим за чисти култури в съвременния свят. Не ми се иска да навлизам в тази тема, защото отварянето ѝ ще ни препрати към изброяване на хилядите културни влияния и интерференции, които всъщност не са непознати за специализираната аудитория.

По-различна е ситуацията с проекта „Традициите в крак с времето“, реализиран с финансовата подкрепа на Фонд „Научни изследвания“ към МОН в периода 2012 – 2014 г. с ръководител доц. д.н.к. Веселин Тепавичаров. Основната идея, която се превърна и в главна цел на авторите на проекта, беше не просто изследване на съвременното състояние на културата в различни общности в източните и западните старопланински селища, но и нейното популяризиране. За целта бяха организирани три летни училища, в които учени от научните полета на етнологията, историята и археологията опитаха на достъпен език да представят пред децата спецификите на различни култури, историческите напластявания и заемки, така че да се акцентира върху социалния престиж на всяка култура, като се избегнат залитания в посока „по-стойностни“ и „по-малко престижни“ култури. Училищата се провеждоха едновременно в гр. Етрополе и с. Погвис, общ. Сунгурларе. Успоредно с лекционните часове беше предвидено и представяне на различните култури, застъпени в регионите, чрез характерни за тях елементи – храна, носии, песенен и танцов фолклор. Така в ателиетата по интереси намериха място не само българската, но и традиционни и нови за българските земи култури, като ромската, турската, каракачанската и руската. Като участник в инициативата, смея да твърдя, че макар да живеят заедно, знанията за чуждата култура обикновено се ограничават до прегразсъдъчни и клиширани стереотипи, които се преповтарят от поколение на поколение. Те са принципно негативни и с претенции да бъдат прехвърляни върху цели общности. Стереотипните и прегразсъдъчните представи са устойчиви на времето и преминават през годините почти непроменени. Единствено по пътя на опознаването те могат и следва да бъдат променени. Налагането на стигми върху цели групи може да бъде преодоляно чрез научаването да се мисли за личността според изборите, които тя прави, а не да се извеждат от културните системи елементи, които според нас „обясняват“ конкретни събития. Проектът имаше и още един реален резултат. Беше издадено учебно помагало за ученици от гимназиалния курс със заглавие „Културно-историческото наследство като национално богатство“. То е съставено от три дяла – етнология, археология и история. В етноложката част е направен опит за представяне на народната култура като динамична система (2012). От особено значение с оглед проследяване усилията за установяването на етнологията като предмет в училище е статията на доц. д.н.к. Веселин Тепавичаров в сборника с изследвания, резултат от посочения проект. Статията разглежда именно наболените въпроси, свързани с промяна в учебните планове и съдържанието на учебниците с оглед изграждане на знания от релевантни области на различните култури сред децата и учениците (Тepavичарov, 2013).

Няма съмнение, че образователният процес обхваща освен учениците и учителите и родителите. Затова и усилията на колегията са насочени към обхващане на трите фокус групи в образователния процес. Редно е да се спомене проектът, свързан с обучението на 4500 учители от средишни и защитени училища на територията на Република България със заглавие „Обучение на учители за придобиване на знания, умения и компетентности за работа в интеркултурна среда“. Проектът се осъществи от консорциум с председател доц. д.н.к. Веселин Тепавичаров и обхвана преподаватели от основните висши учебни заведения в страната, представители на различни факултетни звена. Отделните обучителни модули бяха насочени към придобиване на знания за етническата и етноконфесионалната динамика в страната и съответните педагого-психологически похвати от областите на етнопсихологията и етнопедагогиката, билингвалното обучение, конкретните възможни педагогически технологии и компетентностите на учителя. В резултат бяха публикувани два наръчника – за обучители⁷⁾ и учители⁸⁾. Всички участници в проекта се обединиха около представата, че интеркултурната ситуация представлява комуникация между субекти, представители на различни култури (Rot & Roy, 2007: 16). Все повече в процеса на образователното взаимодействие се залага и на подходи от отправната точка на етнопсихологията (Koleva, 2012). Така беше обхваната втората група в образователния процес – тази на преподавателите и педагогическите специалисти.

Пълния текст четете в сп. „История“, кн. 6, 2017 г.

За правото на качествено образование

*Откъс от „Педагогически аспекти
на работа със семействата
на деца със специални образователни
потребности в условията на масовата
общообразователна среда“*

Пелагия Терзийска

Югозападен университет „Неофит Рилски“

Отношението на обществото към хората с увреждания постепенно се променя. Те се признават като равноправни и достойни негови членове, но имащи някои допълнителни проблеми. Все повече внимание се отделя на въпроса за обучението на децата със специални образователни потребности, които имат правото на качествено образование и достоен живот, както всички останали. На съвременния етап от развитието на образователната система особено значение има взаимодействието със семействата на тези деца.

Семейството заема централно място в процеса на формиране на личността, способностите и уменията на детето. При детето със СОП обаче този процес среща определени трудности. Те се дължат на проблеми в междуличностните отношения между детето и неговите родители, на неадекватната им оценка за него, на неприемането му такова, каквото е.

Развитието на детето със СОП в голяма степен зависи от ситуацията в семейството, от адекватното участие на родителите в неговото физическо и нравствено формиране, от правилността на тяхното възпитателно въздействие. Затова подкрепата, помощта за децата със специални потребности изисква навременна, добре организирана и ефективна работа с техните семейства. *Най-добрият начин да се помогне на тези деца, е да се помогне на техните родители.*

Семейството е изключително динамична система. Всеки негов член е взаимосвързан с останалите, оказва влияние върху другите и провокира две възможни посоки на движение на семейството – положителна или отрицателна.

Заглавието е на редакцията

www.pedagogy.azbuki.bg

Главен редактор

Проф. д-р Емилия Василева
E-mail: embavassi@abv.bg

Редактор

Любомира Христова
0889 22 12 15

Тел.: 02/425 04 70
02/425 04 71

E-mail: pedagogy@azbuki.bg

Съдържание на сп. „Педагогика“, кн. 9/2017:

**40 ГОДИНИ ФАКУЛТЕТ
ПО ПЕДАГОГИКА
ПРИ ЮГОЗАПАДЕН
УНИВЕРСИТЕТ
„НЕОФИТ РИЛСКИ“**

Факултетът по педагогика при ЮЗУ „Неофит Рилски“, Благоевград – 40 години предизвикателства и развитие / *Траян Попковчев*

Социално възпитание от детето и за живота (по Елен Кей) / *Траян Попковчев*

Педагогическото учение на Й. Фр. Хербарт – история и съвременност (По повод 240 г. от неговото рождение) / *Невена Филипова*

Практики във финансовото осигуряване на професионалното образование в периода 1878 – 1944 година / *Светлана Николаева*

Записки по Русо: „Свободното възпитание“ – проект или утопия / *Веска Гювийска*

Възможности за усъвършенстване на съвременния урок / *Добринка Тодорина*

Възпитаващите субекти в условията на парародителска грижа / *Юлиана Ковачка*

Взаимодействие между повишаващата се динамика на деструктивността и превенцията на проблемните поведенчески прояви в училище / *Снежана Попова*

Методическа система за индивидуална помощ по математика на деца със социалнопедагогически проблеми / *Янка Стоименова*

Педагогически аспекти на работа със семействата на деца със специални образователни потребности в условията на масовата общообразователна среда / *Пелагия Терзийска*

Особености на натоварването в заниманията с физически упражнения при деца със специални образователни потребности / *Кирил Костов, Невяна Докова, Стефан Кинов*

ГОДИШНО СЪДЪРЖАНИЕ

Всяко раждане на деца променя динамиката на едно семейство, често по непредвидим начин. Тези промени са особено очевидни за онези семейства, в които има дете или деца със специални потребности. Трудностите, пред които са изправени тези семейства, се различават значително от ежедневните грижи и тревоги, вълнуващи обикновените семейства, в които се отглеждат деца в норма.

Раждането на дете със специални потребности винаги е тежък стрес за членовете на семейството и води до нови трудности и предизвикателства: семейството или се разделя, или живее в постоянно напрежение, тревога и стрес. Особеността на семейните взаимоотношения често е чувството на загуба, липсата на разбиране на другата страна, което води до отчуждение и взаимни обвинения. В различни изследвания на M. J. S. Gill & S. L. Harris (1991), A. Harris (2009) се посочва значимостта на семейната сплотеност, на съгласуваните действия на родителите, на внимателното обсъждане и вземане на съвместни решения за преодоляване на проблеми, свързани с раждането и отглеждането на дете с увреждане. Освен това е важен начинът, по който семейството възприема събитията, свързани със „специалното“ дете, как вижда перспективите. Налага се необходимостта да се работи специално за „подмяна на афективните и когнитивни филтри“, чрез които родителите възприемат детето си.

В този контекст е особено важно да се помогне на родителите да се изслушват един друг и да установят ефективно сътрудничество с училището, с учителите и другите специалисти, работещи с детето им в общата образователна среда.

Семействата избират масовото училище и детска градина, за да може децата им да разширят общуването си с връстници в норма, както и да имат възможност да общуват с други родители и учители. Това предполага разработването на механизми за ефективно сътрудничество между училището / детската градина и семейството за установяването на партньорски взаимоотношения с родителите. Те са равноправни партньори в процеса на вземането на едни или други решения за обучението и развитието на детето заедно с учителите и другите специалисти, подпомагащи го в общата образователна среда. Важно в този контекст е да се демонстрира съпричастност, позитивно, добронамерено отношение към родителите, уважение към предложенията, които отправят, внимание към притесненията и очакванията, които имат.

Особено полезно е да се създават възможности и да се организират срещи за всички членове на семейството и отделно за майката и бащата. Мъжете и жените по различен начин разрешават възникнали трудности. Затова е важно да се организират и само „мъжки срещи“, за да се обсъждат и вземат решения по повод различни проблеми. Тъй като голяма част от информацията и подкрепата се разпространява най-вече върху майките и бащите остават често встрани, този факт заслужава специално внимание.

Важно е преди всичко създаването на емоционален контакт, доверие, уважение и приемане, подкрепа на родителите, внимание и уважение към тяхното мнение и оказване на квалифицирана помощ, провокираща активното им участие във възпитанието и обучението на детето. На тази основа работата със семействата е необходимо да бъде ориентирана към:

- промяна на нагласите на родителите за ролята на семейството в образователния процес;
- промяна на стила на взаимоотношения с детето;

- по-широко използване на педагогическите възможности на семейството;
- повишаване участието на семейството в организацията и повеждането на социално значими за детето дейности;
- по-детайлно запознаване с правата и отговорностите на родителите.

Без съмнение *сътрудничеството* на ресурсния учител, специалния учител, учителите (които преподават на класа) и родителите е единственият път, допринасящ за цялостното развитие на детето със СОП. Това сътрудничество трябва да бъде ориентирано към детето, като непременно се отчитат особеностите на семейството му, за да се постигне желаният резултат.

Работата с родителите не бива да се ограничава само до разговори и консултации по повод особеностите в развитието и обучението на детето със СОП, а да се търсят различни форми на организация. Семинари, индивидуални консултации, „кръгли маси“, подготвяне и предоставяне на информационни материали, организиране на извънучилищни дейности, занятия в системата „дете – родител – специалист“ са особено полезни и доказали своята значимост. Формите и съдържанието на работа с родителите на детето със СОП зависят от степента на готовността им за взаимодействие, за сътрудничество, от наличието на обратна връзка. Най-големи трудности се срещат в работата с родители, които имат ниска степен на мотивация. Най-ефективната форма за тях е индивидуалната работа, в частност индивидуалното консултиране. Постепенно се преминава към групови форми на работа, като вниманието се насочи към осъзнаване от родителите на необходимостта от съвместна работа, от създаването на мотивация за по-нататъшни съвместни действия в група.

Важно е в този процес да не се пренебрегва изключително значимият аспект – емоционалното състояние на самите родители. За много от тях е характерна особена ранимост и усещането, че са аутсайдери в обществото.

Нерядко семейството изпитва негативно отношение от страна на другите, особено на съседите, които се гразнят от наличието на редица неудобни условия (нарушение на спокойствието, тишината, особено ако поведението на детето се отразява негативно на взаимоотношенията в детската среда). Заобикалящите хора често избягват контактите и общуването с детето с увреждане и то практически няма възможност за пълноценни социални контакти, достатъчен кръг за общуване, особено с връстниците си в норма.

Обществото невинаги правилно разбира проблемите на тези семейства и само малък процент от тях се чувстват подкрепени от другите. Във връзка с това родителите не вземат детето с увреждане на театър, кино, развлекателни събития и така нататък, като по този начин го обричат от раждането на изолация от обществото.

За съжаление, заобикалящите невинаги се отнасят толерантно не само към самите деца със СОП, но и към членовете на семейството им. Затова за тях е важно да намерят хора, които да разбират проблемите им, да не ги осъждат, а да ги подкрепят. Целенасочената, навременна и добре организирана работа на педагозите с родителите е изключително необходима и полезна за решаване на проблемите, преодоляване на негативите, получаване на отговори на сложни въпроси и създаване на оптимизъм в семейството. Един от резултатите от работата с родителите, който изисква специални усилия и повече внимание, е създаването на изключително важното за тях качество *адаптивност*. Адаптивността предполага способност самостоятелно да се постигне относително равновесие в отношението със себе си и другите както в благоприятни, така и в екстремални житейски ситуации.

При работата с тези семейства може и трябва да се решават задачи като:

- създаване на позитивна самооценка, на самочувствие у родителите, премахване на тревожността им;
- развитие на умения за преодоляване на психологически бариери;
- изграждане на умения за създаване на благоприятен микроклимат в семейството;
- развитие на детско-родителските отношения;
- подобряване на комуникативните форми на поведение;
- създаване на умения за адекватно общуване със заобикалящия свят.

Често на семействата не им достигат силите, за да се справят с бариерите, пред които се изправят, във връзка с проблемите, които има детето. Те се нуждаят от подкрепа, изпитват необходимост да споделят с други хора своите страхове, съмнения и трудности, да получат съвет при разрешаване на един или друг проблем в семейството. В този контекст е добре да се съдейства на родители с аналогични проблеми да установяват контакти помежду си, да се опитват да си сътрудничат, да обменят информация, да си помагат за включване на детето в средата от връстници.

Особено полезно е стимулирането на семействата към създаване и/или участие в обществени сдружения на родителите на децата със СОП.

Опитът на всяко семейство е уникален, като се открояват и някои повтарящи се предизвикателства, пред които се изправя, а също и положителен растеж, адаптация и устойчивост.

Затова общуването между семействата има голямо значение. То им се отразява изключително позитивно:

- осъзнават, че не са сами, и стават по-уверени за бъдещето на детето си;
- появява се надежда за помощ, разбиране, взаимнообогатяване със знания, опит, полезна информация;
- разширяват се възможностите за допълнително общуване, за комуникация с хора имащи аналогични проблеми.

По този начин се подпомага социалната реабилитация и интеграция на семейството, т.е. подобрява се неговият социален статус.

От изключителна важност е родителите да осъществяват адекватно взаимодействие с детето си, да го подкрепят, помагат и стимулират към опознаване на света, към усвояване на модели на позитивно поведение. Да не допуснат прояви на егоцентризъм, социален и психичен инфантилизъм, като му осигурят съответстващо обучение. Това зависи от информираността, от знанията на родителите за особеностите на детето с увреждания, за начините, подходящи за общуване с него, и спецификите на обучението му. В този контекст е полезно да могат да определят, оценят наклонностите на детето, отношението му към проблемите, породени от увреждането му, реакцията към отношението на заобикалящите го хора, да му помогнат социално да се адаптира, максимално да се реализира. За всичко това са необходими специални знания.

Деца със СОП са хетерогенна група. Различните нарушения в развитието по различен начин се отразяват върху социалните им взаимоотношения. От изключителна важност е да се формира правилно разбиране у родителите за особеностите в развитието на детето. Адекватното разбиране от родителите на причините за отклоненията в развитието, както и възможните последици от това, е необходимо условие за правилното организиране на комуникацията с детето и неговото образование.

Работата на родителите с детето в семейството изисква не само търпение, не само разбиране на детето, но и стремеж към непрекъснато повишаване на необходимите знания, помагачи им максимално добре да се справят с потребностите на детето си от адекватно на възможностите му образование. Всеки родител трябва да се научи да бъде педагог, добър учител, да се научи да приеме детето си такова, каквото е, да се научи да управлява взаимоотношенията си с него.

Практиката показва, че не всички семейства могат напълно да осъществят целия комплекс от възможни въздействия и взаимодействия с детето. Причините са различни: едни семейства не искат да образуват детето си, други не умеят, не знаят как да направят това, трети не разбират защо това е необходимо. Във всички случаи се налага необходимостта от *квалифицирана педагогическа помощ за създаването на педагогическа култура на родителите*, за подпомагането им при определянето на верния, на правилния път по отношение на това как да възпитават, какво да се учи, как да научат детето.

Сътрудничеството на семейството и педагога е необходимо условие за успешно корекционно-възпитателно въздействие върху развитието на детето. За целта е необходимо внимателно да се подготви план за оказване на конкретна помощ на семейството и се подготвят препоръки към родителите как да подпомагат детето, как да го стимулират към адекватни и необходими за него дейности, как да не се допуска създаването на негативни навици и неприемливо поведение. Важно е да се реализира приемственост между детската градина, респективно училището, и възпитанието в семейството, за да се постигне желаният корекционен ефект в обучението, възпитанието и развитието на детето.

В тази връзка, практиката показва, че полезна и ефективна форма на работа с родителите са родителските срещи, които се провеждат в активна форма с участието както на учителите, така и на други специалисти. На тези *срещи тренинги* родителите се насочват да размишляват за психофизическите закономерности в развитието на детето, учат се да проучват проблема от различни страни, да разбират мотивите на поведение на детето, да разширяват личния си арсенал от средства за взаимодействие с детето, получават професионална педагогическа подкрепа в търсенето на адекватни начини за работа с детето въкъщи. У родителите се създава вярна представа за детските възможности и потребности, разкриват се нови ресурси. Определено родителските срещи тренинги се изграждат на принципа на партньорство и откриват пред участниците широки възможности. При тях се използват елементи на методите дискусия, игри, съвместни дейности, обсъждане и разиграване на ситуации, обучаващи експерименти, анализ на поведението на деца и родители, анализ на видове комуникативни взаимоотношения, анализ на ситуации, на фотоалбум със запечатани моменти от дейността на детето (родителите), на видео и аудио материал. При подобни форми на взаимодействие между родителите, учители и специалисти се създава родителска общност, която има потенциал не само адекватно да се справя със семейните си функции, но и да стане участник в корекционно-развиващия учебен процес.

Пълния текст четете в сп. „Педагогика“; кн. 9, 2017 г.

Рекламна тарифа

на Национално издателство за образование и наука „Аз-буки“

София 1113, бул. „Цариградско шосе“ № 125, бл. 5, тел.: 02/420-04-70, 02/420-04-71; azbuki@mon.bg; www.azbuki.bg

Вестник „Аз-буки“

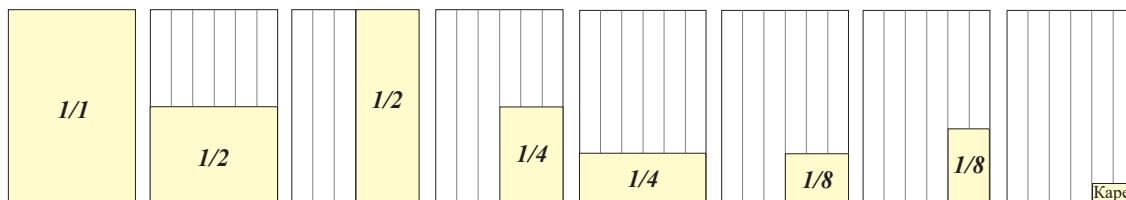
1. Стандартни карета на вътрешна страница:

Размер	Черно-бяло	+1 цвят	Пълноцветно
1/1 страница – 256 мм/388 мм	780,00 лв.	900,00 лв.	985,00 лв.
1/2 страница – 256 мм/194 мм – 125 мм/388 мм	410,00 лв. 410,00 лв.	460,00 лв. 460,00 лв.	510,00 лв. 510,00 лв.
1/4 страница – 256 мм/97 мм – 125 мм/194 мм	230,00 лв. 230,00 лв.	258,00 лв. 258,00 лв.	270,00 лв. 270,00 лв.
1/8 страница – 125 мм/97 мм – 83 мм/147 мм	115,00 лв. 115,00 лв.	129,00 лв. 129,00 лв.	135,00 лв. 135,00 лв.
каре (83 мм x 50 мм)	30,00 лв.	43,00 лв.	45,00 лв.

2. Цени за реклама на първа и последна страница – по договаряне

3. Влагане на стандартни вложки с тегло до 20 г – 80 лв. за 1000 бр.

4. Влагане на нестандартни вложки – по договаряне.

Научно-методическите списания на издателство „Аз-буки“

1. Цена за вътрешна страница

Размер	Черно-бяло	+1 цвят	Пълноцветно
1/1 страница	90 лв.	130 лв.	180 лв.
1/2 страница	50 лв.	70 лв.	90 лв.
1/4 страница	30 лв.	45 лв.	70 лв.

2. Цена за реклама на втора, трета или четвърта корица – по договаряне.

3. Размер на една печатна страница в списанията на НИОН „Аз-буки“:

а. Обрязан формат: 167 мм x 233 мм

б. Необрязан формат: 171 мм x 240 мм

4. Влагане на вложки – по договаряне.

Забележка:

Всички посочени цени са без ДДС.

Отстъпки при брой и обем публикации или комбинирана реклама в няколко издания на издателство „Аз-буки“ – по договаряне.

Тарифата е в сила от 1 юли 2017 г.